

The rights of individuals and legal entities when considering their appeals.

Senior Adviser, Department for Assessing the Impact of Legislative Documents
on the Economic Sector, Institute for Legislative Analysis and Regulatory Impact
Assessment under the Ministry of Justice

Uzaqov Jamolxon Jahongir o'g'li

Annotation

This article highlights the legal foundations and guarantees of the right of physical and legal entities to appeal to state bodies in the Republic of Uzbekistan. It examines the types of appeals, specifically applications, proposals, and complaints, as well as their oral, written, and electronic forms. The article analyzes the rights of applicants and crucial guarantees such as non-discrimination, security, data confidentiality, and compensation for material and moral damages caused by unlawful decisions. Furthermore, it details the obligations of state bodies in receiving and reviewing appeals, along with the legal timeframes for their consideration.

Keywords

Physical and legal entities, appeals (application, proposal, complaint), state bodies, rights and guarantees, terms of considering appeals, compensation for damages.

Annotatsiya

Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida jismoniy va yuridik shaxslarning davlat organlariga murojaat qilish huquqining huquqiy asoslari va kafolatlarini yoritadi. Unda murojaatlarning turlari, xususan ariza, taklif va shikoyatlar, shuningdek, ularning og'zaki, yozma hamda elektron shakllari ko'rib chiqilgan. Maqolada murojaat etuvchilarning huquqlari, kamsitmaslik, xavfsizlik, ma'lumotlar maxfiyligi va noqonuniy qarorlar natijasida yetkazilgan moddiy va ma'naviy zararni qoplash kabi muhim kafolatlar tahlil qilinadi. Bundan tashqari, davlat organlarining murojaatlarni qabul qilish va ko'rib chiqish bo'yicha majburiyatlari, hamda murojaatlarni ko'rib

chiqishning qonuniy muddatlari batafsil bayon etilgan.

Kalit soʻzlar

Jismoniy va yuridik shaxslar, murojaatlar (ariza, taklif, shikoyat), davlat organlari, huquq va kafolatlar, murojaatlarni koʻrib chiqish muddatlari, zarar va ziyonni qoplash.

Demokratik huquqiy davlat qurishning muhim shartlaridan biri — fuqarolar va tashkilotlarning davlat organlari bilan samarali muloqot qila olishi, oʻz huquq va manfaatlarini himoya qilish imkoniga ega boʻlishidir. Oʻzbekiston Respublikasida bu sohadagi munosabatlar jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari toʻgʻrisidagi qonunni bilan tartibga solingan boʻlib, jismoniy va yuridik shaxslarga davlat organlariga murojaat etish hamda bu murojaatlarning xolisona, toʻliq va oʻz vaqtida koʻrib chiqilishini talab qilish huquqi kafolatlangan.

Huquqiy asoslari

Mazkur sohadagi munosabatlar quyidagi normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi:

- Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi;
- Oʻzbekiston Respublikasining 2017-yil 11-sentabrda qabul qilingan OʻRQ-445-son “jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari toʻgʻrisida”gi Qonuni.

Murojaat etish huquqining mohiyati

Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 40-moddasiga muvofiq, har kim bevosita oʻzi va boshqalar bilan birgalikda davlat organlariga hamda tashkilotlariga, fuqarolarning oʻzini oʻzi boshqarish organlariga, mansabdor shaxslarga yoki xalq vakillariga arizalar, takliflar va shikoyatlar bilan murojaat qilish huquqiga ega.

Xususan, jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari toʻgʻrisidagi Qonunning 5-moddasiga koʻra, murojaatlar ogʻzaki, yozma yoxud elektron shaklga ega. Turiga koʻra esa **ariza** (huquqlarni amalga oshirishda yordam soʻrash), **taklif** (davlat va jamiyat faoliyatini takomillashtirishga doir tavsiyalar) va **shikoyat** (buzilgan huquqlarni tiklash talabi) shaklida boʻlishi mumkin. Shuningdek, barcha turdagi murojaatlar turi va

shaklidan qat'i nazar bir xil ahamiyatga ega deb belgilangan.

Murojaat etish huquqining kafolatlari

Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risidagi Qonunning 3-bobi murojaat etish huquqi amalga oshirilishining bir qator kafolatlarini mustahkamlaydi:

1. **Kamsitishga yo'l qo'ymaslik** — jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi yoki boshqa holatidan qat'i nazar, har qanday shaxs murojaat etish huquqidan teng foydalanadi.

2. **Yakka yoki jamoaviy murojaat etish** — jismoniy va yuridik shaxslar davlat organlariga yakka tartibda yoxud jamoa bo'lib murojaat qilishi mumkin.

3. **Huquq va manfaatlarga rioya etilishi** — davlat organlari, tashkilotlar va ularning mansabdor shaxslari murojaatlarni ko'rib chiqishda O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi hamda qonunlari talablariga rioya etishi, ularning to'liq, xolisona va o'z vaqtida ko'rib chiqilishi uchun choralar ko'rishi, jismoniy va yuridik shaxslarning buzilgan huquqlari, erkinliklari tiklanishini hamda qonuniy manfaatlari himoya qilinishini ta'minlash bo'yicha o'z vakolatlari doirasida choralar ko'rishi shart.

4. **Murojatlarni qabul qilish va ko'rib chiqish kafolati** — murojaatlar davlat organlari, tashkilotlar va ularning mansabdor shaxslari tomonidan qabul qilinishi va ko'rib chiqilishi shart.

5. **Murojaatlar munosabati bilan ayon bo'lib qolgan ma'lumotlarning oshkor etilmasligi kafolatlari** — murojaatlarni ko'rib chiqishda jismoniy shaxslarning shaxsiy hayoti, yuridik shaxslarning faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlar ularning roziligisiz, shuningdek davlat sirini yoxud qonun bilan qo'riqlanadigan boshqa sirni tashkil etuvchi ma'lumotlarning va, agar bu jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini kamsitadigan bo'lsa, boshqa axborotning davlat organlari, tashkilotlar xodimlari va ular mansabdor shaxslari tomonidan oshkor etilishiga yo'l qo'yilmaydi.

6. **Xavfsizlik kafolati** — jismoniy shaxsni, uning vakilini, ularning oila a'zolarini, yuridik shaxsni, uning vakilini va yuridik shaxs vakilining oila a'zolarini ular o'z huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini ro'yobga chiqarish yoki himoya qilish maqsadida davlat organlariga, tashkilotlarga va ularning mansabdor shaxslariga murojaat etganligi, shuningdek murojaatlarda o'z fikrini bildirganligi va tanqid qilganligi munosabati bilan ta'qib etish man etiladi.

Murojaatlarni ko'rib chiqishda jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari

Qonunning 32-moddasiga muvofiq, murojaatlar davlat organlari, tashkilotlar va ularning mansabdor shaxslari tomonidan ko'rib chiqilayotganda jismoniy va yuridik shaxslar quyidagi huquqlarga ega:

- murojaatni ko'rib chiqishning borishi to'g'risida axborot olish;
- vajlarni shaxsan bayon etish va tushuntirishlar berish;
- murojaatni tekshirish materiallari va uni ko'rib chiqish natijalari bilan tanishish;
- qo'shimcha materiallar taqdim etish yoki bunday materiallarni boshqa organlardan talab qilib olish to'g'risida iltimos qilish;
- advokat yordamidan foydalanish;
- murojaatni ko'rib chiqishni tugatish to'g'risida yoxud murojaatga javobni tushuntirish va (yoki) uni tuzatish to'g'risida iltimos qilish;
- o'z murojaatini u ko'rib chiqilguniga qadar va ko'rib chiqilayotgan paytda murojaat bo'yicha qaror qabul qilinguniga qadar yozma yoki elektron shaklda ariza berish yo'li bilan chaqirib olish;

murojaatni qabul qilishni yoki ko'rib chiqishni qonunga xilof ravishda rad etganlik ustidan bo'ysunuv tartibida yuqori turuvchi organga yoki bevosita sudga shikoyat qilish.

Davlat organlarining asosiy majburiyatlari

Murojaatni ko'rib chiqqan davlat organi:

- ko'rib chiqish natijalari va qabul qilingan qaror haqida murojaat etuvchiga **darhol**, yozma yoki elektron shaklda xabar berishi;

• javobni, imkon qadar, murojaat etilgan tilda, aniq asoslar va qonun hujjatlari normalariga havola qilgan holda taqdim etishi;

- qarorga rozi bo'lmagan taqdirda, shikoyat berish tartibini tushuntirishi;
- moddiy zarar yoki ma'naviy ziyon etkazilgan bo'lsa, uning o'rnini qoplash choralarini ko'rishi shart.

Murojaatlarni berish va ko'rib chiqish muddatlari

• Ariza yoki shikoyat, umumiy qoidaga ko'ra, **15 kun** ichida, qo'shimcha tekshiruv talab etilsa — **bir oygacha** bo'lgan muddatda ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ariza va shikoyatlarni ko'rib chiqish uchun tekshirish o'tkazish, qo'shimcha materiallarni so'rab olish yoxud boshqa chora-tadbirlar ko'rish zarur bo'lgan hollarda, ularni ko'rib chiqish muddatlari tegishli davlat organining, tashkilotning rahbari tomonidan istisno tariqasida uzog'i bilan **bir oyga** uzaytirilishi mumkin, bu haqda murojaat etuvchiga xabar qilinadi.

• Taklif davlat organiga, tashkilotga yoki ularning mansabdor shaxsiga kelib tushgan kundan e'tiboran **bir oygacha** bo'lgan muddatda ko'rib chiqiladi.

• O'z vakolatiga kirmaydigan murojaat boshqa organga **besh kun ichida** yuborilishi va bu haqda murojaat etuvchiga yozma yoxud elektron shaklda xabar qilinishi shart.

• Bo'ysunuv tartibida yuqori turuvchi organga ariza yoki shikoyat jismoniy yoki yuridik shaxsga uning huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini buzuvchi harakat (harakatsizlik) sodir etilganligi yoxud qaror qabul qilinganligi ma'lum bo'lgan paytdan e'tiboran uzog'i bilan **bir yildan** kechiktirmay beriladi.

Qonunga muvofiq, quyidagi murojaatlar ko'rib chiqilmaydi:

anonim murojaatlar, vakolatni tasdiqlovchi hujjatsiz berilgan murojaatlar hamda qonunda belgilangan talablarga javob bermaydigan murojaatlar ko'rib chiqilmaydi.

Moddiy zararining o'rnini qoplash va ma'naviy ziyonni kompensasiya qilish

Qonunda murojaat etuvchi manfaatlarini himoya qilishning moddiy kafolatlari ham nazarda tutilgan:

- Agar murojaat bo'yicha qonunga xilof qaror qabul qilingan bo'lsa, shaxs murojaat bilan bog'liq xarajatlari (yo'l xarajatlari, yo'qotilgan ish haqi) va ma'naviy ziyonni **sud tartibida** undirib olish huquqiga ega.

- Aybdor mansabdor shaxsdan davlat organi tomonidan to'langan mablag'lar **regress tartibida** undirilishi mumkin.

Javobgarlik

Murojaatlar to'g'risidagi qonunchilikni buzish, shuningdek bila turib yolg'on ma'lumot, tuhmat yoki haqoratdan iborat murojaat berish belgilangan tartibda javobgarlikka sabab bo'ladi.

“Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida”gi qonun davlat bilan fuqaro va tashkilotlar o'rtasidagi munosabatni tartibga soluvchi asosiy hujjat bo'lib, u nafaqat murojaat etish huquqini, balki bu huquqning amalda ta'minlanishi uchun zarur bo'lgan kafolatni kamsitishdan himoya, maxfiylik, xavfsizlik, axborot olish, advokat yordamidan foydalanish va zararni qoplash kabi mexanizmlarni ham mustahkamlaydi. Bu esa, o'z navbatida, shaxs va davlat organi o'rtasidagi munosabatlarda shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. <https://lex.uz/uz/docs/-6445145>
2. <https://lex.uz/uz/docs/3336169#3336562>